

Yazar Bilgileri Author(s)

Doktora Öğrencisi
Ümit BAĞATUR

İstanbul Üniversitesi
Türk İslam Edebiyatı

umitbagaturbey@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8589-3340

Künye Bilgisi

Kenan Demir, *Osmanlı'da İktisadî Dergicilik (1857-1923)*.

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
2014.

Doktora Tezi.

Anahtar Kelimeler / Keywords

Osmanlı Türkçesi / Ottoman Turkish
Transkripsiyon / Transcription
Metin / Text
Yöntem/ Method
Yanlış / Wrong

Doktora Tezi İncelemesi/ Doctoral Thesis Review

Makale Tarihleri / History of Article

Geliş Tarihi / Received

02/04/2025

Kabul Tarihi / Accepted

05/06/2025

Atıf / Citation

Bağatur, Ümit. “Bir Akademisyenin Osmanlı Türkçesiyle İmtihanı”. *Kitabiyat İlahiyat Araştırmaları İnceleme-Eleştiri Dergisi* 3/1 (Haziran 2025), 175-189.

Hân-ı yağma mı sandın vîrân eyledin lisân-ı Osmânîyi

Bir nokta-i cehl ile hâdimi hadım eyledin binler eyvâh

Bu değerlendirme çalışmasında, yeterli bilgi birikimine sahip olmadan disiplinler arası çalışma yürüten bir akademisyenin Osmanlı Türkçesi ile imtihanına dikkat çekilecektir. Orhan Şaik Gökyay *Destursuz Bağa Girenler* kitabında Osmanlı Türkçesine dair birçok hassas konuyu tüm incelikleriyle göz önüne sermiştir. Bu önemli eser, araştırmacıların hassasiyet göstermesi gereken bir kaynak niteliğindedir.

Bu hassasiyetlere özen gösterilmediği takdirde yıllar geçse de aynı vahim hataların araştırmacılar tarafından çalışmalarında tekrar edilmesi söz konusu olacaktır.

Çalışmada temel düzeyde Osmanlı Türkçesi okuma ve transkripsiyon becerisini kazanmadan ileri düzeyde akademik çalışma yapmanın ne gibi vahim sonuçlar doğuracağı görülecektir. Lisans düzeyinde edinilmesi gereken bilgi donanımlarıyla teçhiz olunmadan doktora tezine kalkışmak peşi sıra hatalara yol açmaktadır.

Akademisyenlik her konuda yazı yazabilmekten ziyade ihtisas sahibi olunan alanda araştırmalarını ortaya koyabilmektir. Bir akademisyen, çalışmasını ortaya koyarken bulunduğu sahanın gerekliliklerini yerine getirmelidir. Aksi takdirde yapılan çalışma ilmî yönden birçok hatayı ihtiva edecektir.

Çalışmanın amacı, alan içi ve disiplinler arası çalışma yürüten araştırmacıların Osmanlı Türkçesi transkripsiyonu yaparken alanın gerekliliklerini olabildiğince yerine getirmelerini sağlamaktır. Osmanlı

Türkçesi transkripsiyonunda bulunmak için alana ait özel işaretleri dikkatli bir şekilde kullanmak gerekir.

Osmanlı Türkçesini bilmek başlı başına bir disiplindir. Onu bilmek demek aynı zamanda Arapça ve Farsçayı bilmeyi gerektirir. Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsçadan alınmış kelimeler, Farsça terkipler ile Türkçenin cümle yapısı ve mantığının birleşiminden oluşmaktadır.¹ Osmanlı Türkçesi bilmek için kazanılması gereken bu dil becerileri öğrenilmediği takdirde eksik ve hatalı okumalara sebebiyet verecektir. Bu sebebiyet, yanlış yazım olarak sonuçlanacaktır. Yanlış yazımları doğuran diğer yan sebepler; transkripsiyon yöntemlerini bilmemek, sözlük kullanmamak, kolaycılığa kaçmak ve metni hızlı bitirmeyi istemek gibi maddeler sıralanabilir. Bu tarz çalışmalarda yapılan bir hata peşi sıra başka hatalara sebebiyet verebilmektedir. Bu sebeple bu tür yanlışlara düşülmemesi için Osmanlı Türkçesini iyi derecede öğrenilmesi lüzumludur. Bunun için dilin yapısal özelliklerini kavramak ve uygulamak gerekmektedir.

Osmanlı Türkçesinde, Arapça ve Farsça kelimelerle farklı terkipler kurulmaktadır. Terkipler genellikle iki veya üç kelimeden oluşmaktadır. Ancak daha uzun terkiplerde bulunmaktadır. Terkipler birinci, ikinci ve üçüncü unsur arasındaki ilişkiyi sağlayarak doğru okumayı, yazmayı ve anlamayı sağlamaktadır. Terkiplerin anlaşılması, sürekli olarak hatalı yazılması dilin yapısının anlaşılmadığının en büyük delilidir.

¹ İlyas Karşı, "Osmanlıca Metinleri Anlamada Arapçanın Önemi- Lügat-ı Cûdî Örneği", *M. Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 32/1 (Şubat 2007), 47-48.

Bu çalışma, Kenan Demir'in *Osmanlı'da İktisadî Dergicilik (1857-1923)* başlıklı doktora tezinden hareketle, Osmanlı Türkçesine yeterli önem verilmediğinde ortaya çıkabilecek vahim sonuçları somut örneklerle ortaya koymaktadır. Araştırmacıların dikkatini bu meseleye çekmeyi, ders çıkartılmasını ve benzer hatalardan kaçınılmasını sağlamayı hedeflemektedir.

Çalışmaya konu olan tez 471+14 sayfa olup dört bölümden müteşekkildir. Tezin giriş kısmı (s. 1-16) aralığında milattan önce 1750'lerde yayımlanan gazete, Eski Yunan ve Roma duvar ilanları bilgilendirmesiyle başlamaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan bir tezin milattan önceye dayandırılarak başlaması hayli heyecan vericidir. Araştırmacı, birinci bölümde (s. 17-61) 1857-1908 seneleri aralığında yayımlanan dergileri ziraat, ticaret, bayındırlık-sanayi, iktisat-maliye ve fikir-edebiyat olmak üzere beş alt başlıkta sınıflandırmıştır. İkinci bölümde (s. 62-146) 1908-1923 senesi aralığında yayımlanan dergileri yine ziraat, ticaret, bayındırlık-sanayi, iktisat-maliye ve fikir-edebiyat olarak beş alt başlıkta tasnif etmiştir. Üçüncü bölümde (s. 147-231) ve dördüncü bölümde (s. 232-374) ise aynı başlıklar esas alınmış olup iktisadi meseleleri ve tartışmaları irdelemiştir. Bölüm başlıklarında değişiklik yapılmamış ve devam ettirilmiştir. Tezde bilhassa üçüncü ve dördüncü bölümlerde analizlerden daha ziyade alıntılar kendisini göstermektedir.

Başlıklar altında sıra ve sayfa numaraları hâlinde iki sütun oluşturularak hatalı ve tashih edilmiş yazımlar yan yana gösterilecektir. Çalışmada metne yönlendirdiğimiz ve

yanıtını aradığımız bazı sorular vardır. Bu soruları şu şekilde sıralayabiliriz: Ana kaynaklar doğru okunmuş mudur? Transkripsiyon yapılırken ana kaynaklara sadık kalınmış mıdır? Yazar, metninde aynı yazım dilini kullanmış mıdır? Metinde yazım farklılıkları var ise bunların sebepleri nelerdir? Tezde, aynı kelimelerin veya tamlamaların birden çok şekilde yanlış yazım örnekleri var mıdır? Bu sorular bağlamında tezde okuma düzensizlikleri, hatalı okuma tekrarları, gereksiz yazımlar ve noksan bırakılan kelimelere dair örnekler sunulacaktır.

Sıra	Sayfa	Hata	Tashih
1	22	Menabı Madeniyemiz	Menâbî'-i Ma'deniyyemiz
2	24	Sınaat Dâhiliyemize Bir Nazar	Sınâ'at-ı Dâhiliyyemize Bir Nazar
3	32	El Adl	el-'Adl
4	35	Âliye İslamiye	Âliye-i İslâmiyye
5	36	Sanayi Kadime İslamiye	Sanâyi'-i Kadîme-i İslâmiyye
6	36	Asarı Naridat	Âsâr-ı Nâdirât
7	37	Memalik Osmaniye	Memâlik-i Osmâniyye
8	37	Memaliki Şahane	Memâlik-i Şâhâne
9	40	Mecmua Fünun	Mecmûa'-i Fünûn

10	40	Tahsili Servet	Tahsîl-i Servet
11	40	Vuku-ı Küşadı	Vukû'-ı Küşâdı
12	40	Lüzumu-i Say ve Amel	Lüzumu Sa'y ü Amel
13	43	Sanayi Der-Memalik-i Osmaniye	Sanâyi' Der-Memâlik-i Osmâniyye
14	43	Fenni Tanzim-i Defter	Fenn-i Tanzîm-i Defter
15	44	Mekteb-i Fünun Harbiye Şahane	Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye-i Şâhâne
16	44	Erbabı Sanayi	Erbâb-ı Sanâyi'
17	46	Afak	Âfâk
18	48	İlmi Servet	İlm-i Servet
19	49	El Adab	el-Âdâb
20	50	Serbest Mübadelat	Serbestî-i Mübâdelât
21	50	Sanayi Dâhiliyemiz	Sanâyi'-i Dâhiliyyemiz
22	51	Alem	Âlem
23	53	İtibari Zirai	İ'tibâr-ı Zirâ'î
24	53	Avrupa'nın Sefaini Ticariyesi	Avrupa'nın Sefâin-i Ticâriyyesi

25	53	Âlemi Sanayi	Âlem-i Sanâyi'
26	53	İktisadi İçtimai	İktisâd-ı İçtimâ'î
27	53	Makalatı Ziraiye	Makâlât-ı Zirâ'iyye
28	53	Fikri Teavün ve İştirak	Fikr-i Teâ'vün ve İştirâk
29	53	Usulü İstikraz	Usûl-i İstikrâz
30	53	Hayatı İktisadiye	Hayât-ı İktisâdiyye
31	54	Müstebcizade Azimet	Müstecâbîzâde İsmet
32	54	Ebulfeyyaz Hakkı	Ebu'l Feyyâz Hakkı
33	55	Terakki Ticaret ve Sanat Bahsi	Terakkî-i Ticâret ve Sınâ'at Bahsi
34	56	Sai	Sâ'î
35	56	Hamidiye Mekteb-i Sanayi	Hamîdiye Mekteb-i Sanâyi'
36	56	Nüsha-yı Fevkalade	Nüsha-i Fevkalâde
37	57	Hadım	Hâdim
38	58	Malumat	Ma'lûmât
39	58	Fünun Askeriye	Fünûn-ı Askeriyye
40	58	İmaliyat	İ'mâliyat

41	59	Ziraat ve Esbabı Terakkisi	Zirâ'at ve Esbâb-ı Terakkîsi
42	61	Menafi Mülk ve Devlete	Menâfi'-i Mülk-i Devlete
43	67	Ahvali Umumiye Ziraiyesi	Ahvâl-i Umûmiyye Zirâ'ıyyesi
44	68	Ticaret Hariciyemiz	Ticâret-i Hâriciyyemiz
45	71	Tariki Terakkiye Doğru	Tarîk-i Terakkîye Doğru
46	71	Hayvanatı Ehliyenin	Hayvânât-ı Ehliyyenin
47	83	Mevki Ticariyesi	Mevki'-i Ticâriyyesi
48	83	Serbesti Ticaret	Serbestî-i Ticâret
49	84	Umuru Nafia	Umûr-ı Nâfi'a
50	90	Ticaret Mektebi Âlisi	Ticâret Mekteb-i Âlisi
51	95	Terakkiyatı Fenniye	Terakkîyât-ı Fenniyye
52	102	Duyunu Umumiye	Düyûn-ı Umûmiyye
53	103	İbnülhakkı Lütfi	İbnü'l Hakkı Lütfi
54	103	Kanuni Esasi	Kânûn-ı Esâsî
55	104	Mısır'da Buhranı Mali	Mısır'da Buhrân-ı Mâlî

56	104	Usul-i Sikke Osmaniye	Usûl-i Sikke-i Osmâniyye
57	105	Buhranı Umumi Mali	Buhrân-ı Umûmî-i Mâlî
58	106	Ticaret Dâhiliye	Ticâret-i Dâhiliyye
59	106	Hayatı İktisadiyemiz	Hayât-ı İktisâdiyyemiz
60	106	Tesiri Menhus	Te'sir-i Menhûs
61	109	Münasebatı İktisadiyesi	Münâsebât-ı İktisâdiyyesi
62	110	Eşhası Maneviye	Eşhâs-ı Ma'neviyye
63	110	Mevki Hukukiyesi	Mevki'-i Hukûkiyyesi
64	114	Mamulâtı Dâhiliye Himaye	Ma'mulât-ı Dâhiliyye-i Himâye
65	114	Devri İntibah	Devr-i İntibâh
66	115	İbnüzziya	İbnü'z-Ziyâ
67	116	Hadisi Nebeviye	Hadîs-i Nebeviyye
68	119	Tesisi Sanayi	Te'sis-i Sanâyi'
69	119	Nazarı İslamiyet	Nazar-ı İslâmiyyet
70	119	Ebul Abid	Ebü'l Abid
71	119	Teşebbüsü Şahsi	Teşebbüs-i Şahsî

72	120	Şirket-i Müretbiye	Şirket-i Mürettibiye
73	121	Divan-ı Harbi Örfi	Dîvân-ı Harb-i Örfî
74	130	Esareti Maliye	Esâret-i Mâliyye
75	130	Şeraiti İktisadiye	Şerâit-i İktisâdiyye
76	181	Sergî-i Umumî-yi Osmanî	Sergî-i Umûmî-i Osmânî
77	238	Mamuretülaziz	Ma'mûretü'l-azîz
78	297	Tatil-i Eşkâl	Ta'tîl-i Eşgâl
79	299	Beynel-i Milel	Beynelmilel
80	328	Ali Mecmuası	Âlî Mecnû'ası
81	333	Usulü Himaye	Usul-i Himâye
82	360	Vesaiti Nakliye	Vesâit-i Nakliye
83	363	Tezyidi Varidatı	Tezyîd-i Vâridâtı
84	364	Tenakısı Nüfus	Tenâkus-ı Nüfûs
85	364	Muhatarat-ı Siyasiye	Muhâtarat-ı Siyâsiyye
86	366	Amil	Âmil
87	369	Sanayi Umumiye	Sanâyi'-i Umûmiyye
88	369	Vilayatı Sanayi Mektepleri	Vilâyât Sanâyi' Mektepleri

89	371	Mekteb-i Ali	Mekteb-i Âlî
----	-----	--------------	--------------

Verdiğimiz örnekler yazarın, hatalarından sadece bazılarıdır. Aşağıda verdiğimiz örneklerde ise yazarın, tezin giriş kısmından sonuç kısmına kadar sürekli olarak yazarken tercih değiştirdiği kelimelerden bazılarıdır. Tezin tamamına yayılan hataların sürekli değişmesi dikkatimizi çeken ayrı bir nokta olmuştur. Bir kelimenin ya da tamlamanın dörde ulaşan yanlış kullanımlarını tespit etmemiz şaşkınlığımızın artmasına sebep olmuştur. Yanlış bilgi ve yanlış okumalarla yapılmaya çalışılan metin transkripsiyonu, dikkatsizliklerle farklı bir boyuta ulaşmıştır. Metinde birlik sağlanamamış ve sayfaların değişmesi gibi yazım değişkenlik göstermiştir. Hatalar silsilesi metnin geneline yayılmıştır.

Sıra	Sayfa	Yazarın Tercihi I	Yazarın Tercihi II
90	21	Fenni	Fennî
91	34	Umur-ı Nafia	Umur-u Nafia
92	40	Mecmua Fünun	Mecmua-ı Fünûn
93	42	Ulum	Ulûm
94	44	Zirai	Ziraî
95	47	Fünun	Fünûn
96	87	İlmi	İlmî
97	87	Ameli	Amelî

98	281	Resmi	Resmî
99	375	İktisadi	İktisadî
100	379	Milli	Millî

Tez yazarının hataları sadece Osmanlı Türkçesi okuma ve yazımı ile sınırlı kalmamıştır. Yapmış olduğu bazı alıntılamlarda ise kaynak kullanmamıştır. Öyle ki küçük yanlışlıkları dahi fark etmeyip kendi okuması olarak sunmuştur. Fark etmemizi sağlayan nokta ise burası olmuştur.

Yazarın tezinin “1.5.14. Musavver Fen ve Edeb” başlığının altında sunulan birçok bilgi, Abdurrahman Kolcu’nun 2004 yılında yapmış olduğu *Musavver Fen ve Edeb Mecmuası* adlı yüksek lisans tezinin birinci bölümünde “Musavver Fen ve Edeb Mecmuası’nın Sanat ve Kültür Hayatımızdaki Yeri” başlığının altında yer almaktadır. Ancak ne dipnotta ne de kaynakçada yer verilmemiştir. Tezin Osmanlı Türkçesinden transkripsiyon edilen metinleri tam anlamıyla okunmaya muhtaçtır. Örnekte olduğu gibi alıntılamların bizatihi metinden yapıp yapılmadığı tetkike muhtaç görünmektedir.

Derginin ön kapağında genellikle bir fotoğraf veya resim kullanılmış yayımlanan fotoğraflar devlet görevlileri, tabiat manzaraları, Hicaz demiryolu inşaatının farklı aşamaları ve yurt dışındaki çeşitli mimari ve imar

görüntüleridir. Bu resimler yayımlanan yazılardan bağımsız olarak dergide yer almıştır.²

Mecmuanın ön kapağında genellikle bir fotoğraf veya nadiren bir resim kullanılmıştır. Mecmuada yayımlanan fotoğraflar bazı devlet görevlilerinin, Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerinin, ülke çapında gerçekleştirilen çeşitli törenlerin, tabiat manzaralarının, yurt dışındaki çeşitli mimari eserlerin ve Hicaz Demiryolu inşaatının farklı yörelerdeki aşamalarının görüntüleridir. Bununla birlikte bu fotoğraf ve resimlerin kullanıldıkları sayıda neşredilen yazılar arasında herhangi bir anlamsal bağ bulunmamaktadır.³

Sonuç olarak alan yeterliliğine sahip olunmadan akademik çalışma yürütmek kişinin kendisine ve sosyal bilim camiasına faydadan çok zarar vermektedir. Yapılması gereken şey ihtisas alanına dikkat ederek ilerlemektir. Tezin asıl kaynağını oluşturan metinler, Osmanlı Türkçesidir. Ancak araştırmacı dilsel yeterliliği sağlayamadığı için dil bütünlüğü sağlanamamıştır. Bilimsel çalışmalarda uygulanan yöntem kadar sunumunda kullanılan yöntemin de bilimsel ölçülerle belirlenmiş olması zorunludur.⁴ Bu tezde uygulama ve sunumunda yöntemsel olarak ciddi eksiklikler tespit

² Kenan Demir, *Osmanlı'da İktisadî Dergicilik (1857-1923)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 59-60.

³ Abdurrahman Kolcu, *Musavver Fen ve Edeb Mecmuası (İnceleme, Tahlilî Fihrist ve Seçme Metinler)* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 2.

⁴ *Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler*, haz. Hatice Aynur (İstanbul: Klasik Yayınları, 2017), 129.

edilmiştir. Bilhassa sunum tekniğine özen gösterilmemesinden dolayı hatalar silsilesi oluşmuştur. Tezde, Osmanlı Türkçesi dışında günümüz Türkçesi de nasibini almış ve birçok yerde hatalı kullanımlara rastlanmıştır. Ayrıca tezde tespit edilen intihal araştırmacıların takdirine sunulmuştur. Tezin intihal noktasından ayrıca değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Değerlendirmemizi şu beyitle tamam ederiz:

Âh kabirde nâra düşe de nice mâhir küttâb

Destine düşmeye mülk-i devlette bir kitâb

Kaynakça

- Gökyay, Orhan Şaik. *Destursuz Bağa Girenler*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982.
- Karslı, İlyas. "Osmanlıca Metinleri Anlamada Arapçanın Önemi-Lügat-ı Cûdî Örneği". *M. Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 32/1 (Şubat 2007) 45-88.
- Kolcu, Abdurrahman. *Musavver Fen ve Edeb Mecmuası (İnceleme, Tahlilî Fihrist ve Seçme Metinler)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler*. haz. Hatice Aynur. İstanbul: Klasik Yayınları, 2017.